

Bence Erika*
Filozofski fakultet
Univerzitet u Novom Sadu

UDC: 821.511.141.09
DOI: 10.19090/gff.2022.1.315-332
Originalni naučni rad

EGY „19. SZÁZADI” MAGYAR BŰNREGÉNY 21. SZÁZADI ÉRTELMEZÉSE**

Milbacher Róbert *Léleknyavalyák* című műfaj-rekonstrukciója

Milbacher Róbert *Léleknyavalyák – avagy az öngyilkolás s egyéb elveszejtő szerek természetéről* című, 2018-ban napvilágot látott regénye mint a 19. század hatvanas éveinek végén íródott bűnügyi regényt – a kor állítólagos szóhasználata értelmében: bűnregényt – határozza meg önmagát. A tanulmányban bemutatott kutatás – elfogadva ezt az önreflexiót – a korábbi századok műfajainak és beszédmódjainak utólagos rekonstrukciójára vonatkozó kortárs magyar irodalmi törekvések, az így létrejött regények kontextusában, ezekkel (Márton László *Testvériség*-trilógiája, Vasagyi Mária *Pokolkerék* című történelmi regénye) összefüggésben vizsgálja a Milbacher-regényt. Mindeközben értelmezésének több modelljét is felállítja: megvizsgálja referenciális olvasásának, lélektani regényként és bűnügyi történetként való értelmezésének lehetőségeit is.

A komparatív vizsgálatok választ adnak nemcsak az értelmezett regény műfajkonstrukcióját érintő kérdésekre, de elvezetnek a 19. századi magyar detektívstori létformájának, más műfajokkal való együtthatásának megértéséhez is.

Kulcsszavak: bűnregény, bűnügyi történet, műfaj-rekonstrukció, előzmények, megjelenési formák, populáris regiszter.

BEVEZETŐ

A fikció természete

Milbacher Róbert 2018-ban megjelent *Léleknyavalyák – avagy az öngyilkolás s egyéb elveszejtő szerek természetéről*¹ című regényének fikciója szerint a Kisfaludy Társaság 1867-ben „*valamely kisedd bűnregény megírására*”

---

* erika.bence@ff.uns.ac.rs

** A tanulmány a Szerb Köztársaság Oktatás- és Tudományügyi Minisztériuma 01600. számú projektuma keretében készült.

¹ Milbacher Róbert: Utószó. In *Léleknyavalyák – avagy az öngyilkolás s egyéb elveszejtő szerek természetéről*. Budapest: Magvető 233–238.

(Milbacher 2018: 233) írt ki pályázatot, amelynek szövege tartalmazza a műfajtypus jelölésére alkalmas műszót: *bűnregény*. A kortárs recepció viszont úgy tartja, hogy a szót a Wolf Haas-fordító és kritikus Bán Zoltán András² alkotta, s az 1990-es években lezajlott, a *Beszélő* című hetilap által bűnügyi regény műfajára meghirdetett, az *Élet és Irodalom* által továbbvitt pályázat³ egyetlen „végigírt” pályamunkája (Szegő 2009), Tar Sándor *Szürke galamb*⁴ című művének alcíme tartalmazza a műfajtypus-jelölést.

A *Léleknvavalyák* utószava kontextualizálja a regénytípust, a bűnregény fogalmát és műfajtypus-történeti helyét. Az Eugène Sue (1804–1857) nyomán népszerűvé vált romantikus „titokregény”, illetve magyar képviselői, Kuthy Lajos (1813–1864), Nagy Ignác (1810–1854) és Jókai Mór (1825–1904) egyes regényeinek hatásától a *Bűn és bűnhődés* 1866-ban történt megjelenéséig terjedő alakulási sorban helyezi el változatait, többek között magát a *Léleknvavalyák*at is. E kontextusban a bűnügyi regény „bűnből vagy vétségéből fakadó titoknak az ész és az értelem segítségével való nyílt és tiszta világosságra hozatala” (Milbacher 2018: 234), ennek történetét elbeszélő regénytípust, amelynek középpontjában – tehetjük hozzá mai regényértésünk fontos kitételét – rendszerint a nyomozó és az általa vezetett nyomozás folyamata áll (Benyovszky 2007).

A MEGÍRÁS KONCEPCIÓJA

A regény megírásának alapelve, hogy – autentikus korszakánál mintegy másfél-két évszázaddal később – rekonstruál egy, a magyar irodalom alakulástörténetéből hiányzó vagy ismeretlen (illetve annak gondolt) regénytípust. Ennek értelmében a *Léleknvavalyák* legközelebbi előzményei, illetve analógiái a Márton László *Testvériség*-trilógiájában (2001–2003) újjáalkotott *Kártigám*-történet (Borbély 2006; Bence 2012; 2012a), illetve az ugyancsak a késő barokk heroikus regény magyar változatát újraíró *Pokolkerék* (2009), Vasagyi Mária történelmi (napló)regénye (Bence 2012; 2012a; 2015).

---

² Bán Zoltán András (1954) József Attila-díjas író 2009 és 2011 között az osztrák író öt regényét fordította le magyarra. Ezek: *Halottak feltámadása* (regény, 2009), *Csontdaráló* (regény, 2009), *Jöjj, édes halál!* (regény, 2010), *Silentium!* (regény, 2011), *Mint az állatok* (regény, 2011).

³ Forrás: Tar Sándor Szürke galamb című regényéről beszélget Angyalosi Gergely, Bán Zoltán András, Beck András és Radnóti Sándor. *Beszélő* Online. 1 (4): <http://beszelo.c3.hu/cikkek/tar-sandor-szurke-galamb-cimu-regenyrol>

⁴ Tar Sándor (1941–2005) *Szürke galamb. Bűnregény*. Budapest: Magvető. 1996.

A komparatív összefüggésben vizsgált mindhárom (pontosabban öt, mivel Márton László műve háromrészes regényfolyam⁵) alkotás a „talált szöveg” fikcióján alapul. A *Testvériség* darabjaiban a híres Menander-regény⁶ palimpszesztje, a *Pokolkerék*ben Lothár, a főhős 18. század végén íródott naplójának szövege bukkan fel (Bence 2015). A *Léleknyavalyák* olvasója – az utószóban megszólaló narrátor szerint – egy „kísérlet alanya”, a Kisfaludy Társaság pályázatára beérkezett, kéziratban maradt egyetlen pályamű utólagosan, egy új elbeszélő által közreadott szövegét olvassa, mivel az eredeti szerző kiléte – a kialakult érdektelenség miatt, illetve a közben eltelt idő során – teljesen feledésbe merült (Milbacher 2018: 235).

A *Pokolkerék*ben a közreadó narrátor magát mint a naplóíró, a jakobinus mozgalomban való részvétele miatt elítélt, és a bácskai Ferenc-csatorna ásásához vezényelt német–francia származású budai nemes, Lothár szépunokáját mutatja be. A 18. századi francia köznyelven írt, de szláv, német, latin, török, ófrancia, provanszál, spanyol és olasz szavakkal, mondatokkal kevert magyar szövegrészeket is tartalmazó napló megtalálásának, fordításának és fordításkritikájának történetét jegyzi le előszavában, illetve a napló „eredeti” szövegéhez fűzött kommentárjaiban (Bence 2021):

Szépapánk, Lothár feljegyzései róla elnevezett féltestvérem, a valenciai opera magánénekese adta át nekem búcsúzásakor a madridi reptéren. Mondván, nem tud mit kezdeni vele, szokatlan nyelvezetét nem érti, s azzal, hogy most rám testálja, tulajdonképpen anyja, a nápolyi félvér szakácsnő óhaját teljesíti, aki nyomaveszett apánk dolgai között talált rá (Vasagyi 2009: 6).

A *Testvériség* három részében pedig folyamatosan „vándorol”, „megszökik” (Balázs 2004), és a legkülönbözőbb helyeken tűnik elő „a Buda visszavívásakor keresztények fogságába esett Kártigám nevű török kisasszony csodálatos igaz történetét” rejtő kézirat, amelynek regényét az elbeszélő, azaz Buda török uralom alóli visszavételének idejéhez (1686) képest Menander még „csak ezután [1723 – B. E. megj.] fogja megírni” (Márton 2001: 87).

Nyelvalkotás szempontjából azonban a *Léleknyavalyák* elsősorban a *Testvériséggel* és részben Milbacher saját, 2020-ban megjelent regényével, az

---

⁵ (Márton, 2001–2003)

⁶ Menander [David Christian Walther]: *Der unvergleichlich schönen Türkin wundersame Lebens- und Liebes Geschichte*. Zur angenehmen Durchlesung aufgezeichnet von Menander. 1823. (A jelenséget vizsgáló kutatások: Balázs 2004; Borbély 2006; Toldi 2008; Bence 2012.)

*Angyali üdvözetekkel*⁷ képez analógiás sort, mivel nyelve archaizált, s nem – miként a Vasági-regény – „kitalálja/létrehozza”, illetve rekonstruálja egy korábbi évszázad nyelvét (Bence 2021: 38). Szövege a mai magyar nyelvből már kihullott igeidőket, illetve kifejezéseket mozgat és használ, ugyanakkor annyi anakronisztikus szöveghely található, utalás ismerhető fel benne, hogy egyszersmind meg is kérdőjelezi a szöveg „eredetiség”-ét, s arról tanúskodik, hogy az utószó szerzője is beleírt.

Vörösmarty Mihály *Gondolatok a könyvtárban* című, 1845-ben napvilágot látott versére nyilvánvalóan utalhat a regény főhőse, Hummel József nyugalmazott városi alkapitány, aki 1851-ben egy váratlan hír hatására veszi elő újra pályafutása egyik rejtélyes, de jelentéktelennek gondolt ügyének, Czakó Zsigmond drámaíró négy évvel korábban történt öngyilkosságának aktáját. Az 1867-es „pályázat”-ra beadott kézirat ismeretlen szerzője – Hummellel ellentétben, aki elutasítja a romantikusok rajongó érzelmkultuszát, s a racionális gondolkodásban, illetve a reáltudományok hatásában bízik, ezért Széchenyi Istvánt, valamint „remekét”, a Lánchídat mintegy a tudományok erejébe vetett meggyőződése mintaképének, illetve tárgyiasulásának tekinti – apellálhat a Széchenyi öngyilkossága jelentette paradoxonra, hiszen az a pályázat kiírása előtt hét évvel történt. Ám a szövegnek számtalan olyan, néha alig, máskor határozottan felismerhető, a 20. századi modernségre vagy kortárs irodalomra történő hagyatkozása van, szövegtörédek, sőt, helyenként teljes idézetek (például Ady- vagy József Attila-parafrázisok), amelyek csak mai elbeszélő allúziói lehetnek.

Az utószó írója, aki a talált bűnügyi regény közreadójaként határozza meg önmagát, a Sherlock Holmes-történetek megjelenéséhez képest két évtizeddel korábbi irodalmi „lelemény”-nek tartja a *Léleknvavalyákat*: ismeri a regénytípus alakulástörténetét, illetve műfajelméletét (nem véletlen állítja ugyanis párhuzamba és valamelyest szembe is a *Bűn és bűnhődés* regénytípusával⁸), valamint betekintése van a 20. század második felének bűnügyi filmsorozat-kultuszába, ezért ironizálhat

---

⁷ Milbacher Róbert *Angyali üdvözetek* című regénye (Budapest: Magvető) három nyelvi réteget mozgat: egy apokrif evangéliumi nyelvként prezentált szövegréteget, egy archaizáló prédikációs nyelvhasználatot és annak alászállott, kocsmai/konyhanyelvi továbbmondását, kommentárját.

⁸ Dosztojevszkij remeke azért nem sorolható a „bűnregény” jelentéskörébe – ha a regénytípus alatt a mai detektívregények 19. századi változatát értjük –, mert hiányzik belőle a „bűn rejtélyé”-t feloldó és elkövetője kilétét a gondolkodás nagyszerűsége révén feltáró ezoterikus vagy extrém nyomozó személye.

Falk Miksa⁹ (mint lehetséges író) és Peter Falk (1927–2011), a legendás *Columbo*-sorozat címszerepét alakító színész nevének azonosságáról¹⁰.

A fentiekben taglalt szegmensek arra engednek következtetni, hogy Milbacher Róbert *Léleknyavalyák* című regénye nem a jelölt irodalomtörténeti korszak, azaz a 19. század második fele irodalmi nyelvének, hanem egy „hiányzó”¹¹ regénytípusának a rekonstrukciója.

A REGÉNY REFERENCIÁLIS OLVASÁSA

Czakó Zsigmond (1820–1847) színész és drámaíró 1847. december 14-én, a *Pesti Hírlap* szerkesztőségében, a főszerkesztő, Csengery Antal (1822–1880) pisztolyával föbe lőtte magát.¹² A törvényszéki boncolást Hummel József városi alkapitány jelenlétében Flór Ferencz „mk. h. első városi Főorvos és kórházigazgató” végezte el; a vizsgálatról szóló jelentések is az ő aláírásaikkal kerültek a megbízást kiadó „Pest Szabad Királyi Város tekintetes Tanácsa” elé. Az esemény dokumentumaival, a róla szóló korabeli híradásokkal, ezeknek későbbi

⁹ Falk Miksa (1828–1908) magyar író, politikus, képviselő. Az utószó írójának reflexiója szerint a *Léleknyavalyák* „mintha Jakabfy figurájában Falk alakját idézné meg némi – talán ön- – íróniával” (Milbacher 2018: 235).

¹⁰ „Azt már csak az érdekesség kedvéért jegyezzük meg, hogy ugyan nagy valószínűséggel tévesen, de mégiscsak ennek a Falknak a kései leszármazottjaként tartja számon a» népi «emlékezet a nagy sikerű detektívsorozatban Columbo felügyelőt alakító Peter Falkot” (Milbacher 2018: 235–236). A névegyezés véletlenszerűségére a *Wikipédia*, azaz a szabad (népszerű) enciklopédia is kitér: „A köztudatban lévő hírekkel ellentétben nagy valószínűséggel csak névrokonságban áll a Columbo hadnagyot megformáló Peter Falk amerikai színésszel” (https://hu.wikipedia.org/wiki/Falk_Miksa).

¹¹ Az utólagos megírás lehetőségének elképzelése Márton László esszéiben – mint amilyen *A kitaposott zsákutca, avagy történelem a történetekben* (Két példa) (Márton 1998: 146–168) című 1999-es írása, vagy *Az áhítatos embergép* című kötetének (1999) más darabjai – jelenik meg, valamint a *Testvériség*-trilógiáról szóló kritikai diskurzusnak is tárgyát képezi (Borbély 2006; Bence 2012).

¹² A látszattal ellentétben – miszerint életpályája és -műve fokozatosan kihullott a magyar irodalomtörténeti diskurzusból, a 21. századra pedig teljesen el is felejtődött (kiesett a kánonból) – Czakó Zsigmondról szóló monográfiák, életrajzok és tanulmányok meglehetősen nagy számban íródtak a halála óta eltelt több mint 170 év során: Berczik 1875; Versényi 1882; Dózsa 1893; Solt 1940; Gerold 2002; Dörgő 2004; Szilágyi 2005; Hojdák 2016; Kiss 2018; Milbacher 2021 etc. A dolgozat írója a kétezres évek elején Obernyik Károly (1814–1855), valamint Hugo Károly (1808–1977) drámaírásával összefüggésben egyetemi kurzus (19. századi magyar drámairodalom) keretében vezetett szemináriumot Czakó Zsigmond munkásságáról.

értelmezéseivel és magyarázataival Szilágyi Márton foglalkozik tanulmányában részletező igénnyel (Szilágyi 2005), amelynek – az utószó tanúsága szerint – konzekvenciáit a „második” regényíró fel is használta írás közben (Milbacher 2018: 235).

Szilágyi kutatásainak köszönhetően az eset körülményei és a róla szóló jegyzőkönyvek, sőt, a bennük található elírások és pontatlanságok is hitelesen dokumentálhatók. Az ügyben eljáró Hummel József városi alkapitány, valamint a törvényszéki orvos, Flór Ferencz is valóságos személyek voltak. Csengery Antal 1851-ben valóban feleségül vette a színházi kórista és fordító König Rózát (1825–1904), Egressy Béni (1814–1851) zeneszerző, író és színész özvegyét, amely esemény lesz a regénytörténetet, azaz a már nyugalmazott Hummel József magánnyomozását el-, illetve újraindító mozzanat. Az öngyilkosságról és a tragikus halálhírről szóló tudósítások, amelyeket Hummel újravizsgál és -elemez, leginkább Csengery Antalnak, az öngyilkosság szemtanújának a történetekben való esetleges szerepét kutatva, ugyancsak tárgyát képezik az idézett Szilágyi-tanulmánynak, amelynek e szempontból levont tanulsága viszont inkább arra vonatkozik, hogy miként indul el egy történet és esemény az emlékeztető (szájhagyományá, oral historyvá, legendává) válás útján, s hogy melyek ennek a folyamatnak a karakterisztikái.

Percek alatt rá lehet keresni és le is tölthető az a(z) – öngyilkosságok természetét vizsgáló – szakirodalom, Kovách Lajos „magyar nemes szemész és szülész” 1842-ben megjelent *Értekezés az öngyilkosságról* című munkája, s azok a korabeli kritikák is, amelyeket Hummel József Czakó Zsigmond legismertebb alkotásainak, a *Kalmár és tengerész* (1844), a *Végrendelet* (1845) és *Leona* (1846) című drámáinak értelmezéséhez – Steier Jakab a Magyar Tudós Társaság segédkönyvtárosa javaslatára – felhasznál (Kovách 1842; Szilágyi 2005; Milbacher 2018: 127–129, 197–203). Az sem volna meglepő, ha egy erre vonatkozó kutatás során kiderülne: 1851-ben valóban egy Steier vagy hasonló nevű személy volt a Tudós Társaság könyvtárosa, Horczi Béla a városháza levéltárosa és Hajós Lőrincz Hummel József nyugalmazott alkapitány inasa. A kortárs történelmi vagy művelődéstörténeti regény gyakran él a hitelesítésnek ezzel az eljárásával, ám jellemzően az ellenkezőjével, a tényszerűségtől való eltérés, vagy az időtévesztés (anakronizmus) szándékosságával is.¹³

---

¹³ Például: Márton László *Minerva búvóhelye* (2006) című regényének szinte valamennyi szereplője valóságos személy, ugyanakkor Baumberg Gabriella (1766–1839), Batsányi János (1763–1845) felesége is megjelenik az 1844-ben játszódó történetben, mi

Czakó Zsigmond egyes életrajzírói és monográfusai, például az utószóban is hivatkozott Versényi György (Versényi 1882), a regény szereplői közül pedig a Falk Miksa-alteregő Jakabfy beszél (viszont az alkapitány véletlenül kimarad a városi oral history hallgatósága köréből, ezért ő nem, csak a narrátor és a regényolvasó van birtokában ennek a tudásnak) – az előbbi állítólagos dokumentumokra, az utóbbi pedig a szóbeszéd alakzataira (például: pletyka) hivatkozva – Czakó Zsigmond és König Róza szerelmi viszonyáról, illetve Csengery Antalnak mind e szerelmi három-/négyzögben (hiszen ekkor még König Róza férje, Egressy Béni is él, noha a házastársak már eltávolodtak egymástól) jelen levő harmadik személy szerepéről. A színésznő hagyatékában állítólag fennmaradt Czakó-levelek létezéséről azonban az irodalomtörténeti kutatások semmilyen bizonyítékot nem tudnak felmutatni, ezért a regényben mégis felbukkanó és olvasható, Hummel által vizsgált szövegek a regény történetiségét lendítik ki a bűnügyi titokregény rejtélyteremtő kontextusa felé, végső soron hatályon kívül helyezik a mű dokumentumregény jellegéről szóló előfeltevéseinket.

Hummel Józsefnek a Czakó-életművet értelmező olvasatai tehát nem a *Léleknvavalyák* műfajtypus-konceptiójára, mint inkább a korszak világértésére és művészet szemléletére vonatkozó tapasztalatokat közvetítenek felénk. Az alkapitány például hosszasan vizsgálja Barabás Miklós (1810–1898) Czakó Zsigmondról készített 1847-es litográfiáját, s abból a mára áltudománynak minősült frenológia (phrenológia), illetve fiziognómia (physiognomia) módszerei segítségével von le az ábrázolt jellemére vonatkozó következtetéseket, amiből viszont a 19. század középső évtizedeinek jellem- és lélekvizsgálati aspektusait látjuk kibontakozni, illetve a ma talán depresszióknak nevezhető „léleknvavalya”, azaz a melankóliára (melancholia) való hajlam korabeli megítélését.¹⁴

---

több, a narrátor olyan víziókat és utalásokat illeszt a szövegbe, amelyek képtelenségnek hatnak 19. századi környezetben. Például: „Nekem nagyon vörös ez a Marty” (Márton 2006: 130) – mondja Johann B., azaz Batsányi Vörösmarty Mihály (1800–1855) verseit olvasva. Ugyanilyen eljárásnak tekinthetjük azt a mozzanatot is, mind a *Minerva búvóhelyében*, mind a *Pokolkerékben*, hogy az elbeszélésben megjelennek konkrét műalkotásokra való leírások és utalások, amelyek körül minden összefüggés, alkotójuk személye, életpályája, a hozzá kapcsolódó körülmények is igazak, csak épp a műalkotás nem létezik.

¹⁴ A frenológia mint módszer korabeli hatásáról és elfogadottságáról érdekes adatot tartalmaz Kemény Zsigmond (1814–1875) 1847-ben megjelent, *Gyulai Pál* című regénye, amelyben a 19. századi magyar regényírás egyik legérdekesebb frenológiai alapú „képelemzési” jelene található, s amelynek kapcsán a kifejezés és ábrázolás természetéről folytatnak diskurzust a szereplők, mi több, a narrátor az akkoriban újdonságszámba menő dagerrotípa esztétikai kvalitásaira is utalást tesz (Bence 2012: 31–37). A Czakó-ügyhöz

Művelődéstörténeti szempontból érdekesek lehetnek számunkra azok az elvek is, amelyek alapján a racionalizmus talaján álló kapitány művészetekről, irodalmi alkotásokról és alkotói habitusokról mond véleményt:

Különben is némi ingerültséggel tölté el a különösen az utóbbi időben lábra kapó genie-cultus, melynek nyomán minden jöttment, ki egymás alá le tudott írni néhány sort, és ráadásra még ennek a kor lapjai publicitást is adtak, mindjárt isteni glóriával, de legalábbis babérkoszorúval öveztetett. Hummel mindebben csupán a lélek balga fényűzését, valamint olcsó és gyors érvényesülési lehetőséget látott az emberiség nagyobb része számára is előremutató komoly és izzadságos munkálkodás helyett. Hány meg hány ilyen sebesen feltűnő, majd ugyanily gyorsan elhalványuló üstökös felemelkedéséről olvashatni a lapokban, hallani színházi berkekben, de vajon mivel járultak hozzá ezek a geniusoknak kikiáltott sarlatánok és iparlovagok az emberiség közös tudásához, melynek szent pantheonjába az alkapitány éppen most belépe (Milbacher 2018: 87).

Az ilyen típusú értelmezési és szemléleti viták ugyanis általában egy korszak irányadó ízlésvonalainak, művészi beszédmódjainak és világértési modelljeinek átalakulásáról tudósítanak¹⁵, itt például – bár első látszatra úgy

---

kapcsolódó, a *Léleknyavalyák* által is emlegetett korabeli szóbeszéd szerint Kemény Zsigmond volt az egyike (a másik Jókai Mór) azoknak a személyeknek, akiknek a drámaíró már korábban, öngyilkosságát megelőzően elkérte a fegyverét.

¹⁵ Analógiás példaként Márton László már idézett, 2009-es regényét, a *Minerva búvóhelyét* hozhatjuk fel, amelyben a klasszicista és romantikus ízlés feszül szembe mitológiai témák, például Pallasz Athéné és Arachné vetélkedését tematizáló képek, Vinzenz Georg Kininger (1767–1851), illetve Heinrich Friedrich Füger (1751–1818) – a valóságban nem létező – rézmetszetei kapcsán, vagy ugyanebben a regényben szinte komikus mozzanatokkal telítődik az a mód, ahogy a főhős, Johann B. [Batsányi János], a magyar felvilágosodás szellemi mozgalmának jeles képviselője és klasszicista költője linzi száműzetése idején az időközben lezajlott korszakváltást nem érzékelve, a romantikus Vörösmartyt olvassa. Péterfy Gergely *A kitömött barbár* (2014) című regényének fikciója szerint Kazinczy Ferenc (1759–1831), a Széphalmi Mester, a magyar irodalom atyja, értetlenkedve áll fölötte és dühében széttépi a romantikus Vörösmarty verseinek kéziratát. Nem kevésbé groteszk kép az, ami a *Léleknyavalyák* főhőse képviselte szemléleti alapról a kortárs irodalom legjelentősebb költőiről és műveikről, a Petőfi-, illetve a Berzsenyi- és a Vörösmarty-opusról megfesthető:

Lapozgatván a sajtótermékeket, rábukkant két poémára, miknek mindegyike így vagy úgy elbúcsúztatá a szerencsétlen halottat. Elsőként annak az – emlékei szerint – Alexander Petrovics néven lajstromba vett, tót felmenőkkel rendelkező felforgatónak, ki Petőfi Sándor álnéven szennyező be a magyar irodalom Ber'senyi s Vörösmarty nevével fémjelzett dicsőséges csarnokát, versére bukkant, ki annyi bonyodalmat s fejfájást okozott neki egykor a márcziusi események alatt. Annyit tudott csak a radical poeta sorsáról, hogy eltűnt a véres harcok alatt, bár sokan azt suttozták róla, hogy valójában, minden magyarkodó

érezkeljük, hogy a romantika rajongáskultusza és a realizmus racionális valóságfelfogása áll szemben egymással – Hummelt elsősorban a Czakó-drámákból kiolvasható új eszmény, a modern ember dekadens világszemlélete, mindent felülíró egyéniség- és szabadságkultusza rémiszti meg. Döbbenet vonja le például a *Kalmár és tengerész*, Czakó legismertebb drámája olvasásának végső tanulságát: „[...] Még tovább erősíté Cz. Zs. öngyilkással kapcsolatos vélekedésének végzetes és szélsőséges mivoltát, hiszen végső soron az önnön élet kioltásának jogát, az élet befejezésének szabadságát minden más jognál és kötelességnél előrébb valónak, sőt a világszabvány részének állítá” (Milbacher 2018: 139–140).

A REGÉNY BŰNÜGYI TÖRTÉNETKÉNT VALÓ OLVASÁSA

A „közreadó” narrátor által az utószóban leírt keletkezéstörténeti körülmények (hogy egy állítólagos bűnregénypályázatra íródott) a mű bűnügyi regényként történő értelmezését feltételezik, fő- és alcíme ugyanakkor a Sue-féle titokregény-aspektusok, illetve a Kemény Zsigmond-regényekben (e kontextusban még a címében is hasonló argumentumokat mutató, 1853-as *Ködképek a kedély láthatárán* érdemel figyelmet) megjelenő (társadalom) lélektani mozzanatok narratív jelenlétére is ráirányítják a figyelmet. Felvetődhet – miként eddigi vizsgálataink mutatják – a művelődéstörténeti regényként való olvashatóságának gondolata is, amit ugyanakkor olyan megoldások, mint a képtelen, illetve kitalált mozzanatok jelenléte az elbeszélésben, valamelyest el is érvénytelenítenek.

Az aktuális recepció (Mesterházi 2018; Steinmacher 2018; Zsembery 2018) megegyező véleménye szerint a *Léleknyavalyák* középpontjában nem Czakó Zsigmond öngyilkossága, hanem az alkapitány személyisége és annak válságba kerülése („drámája”) áll:

A regény nem is igazán Czakó tetteire fókuszál, sokkal inkább a főszereplő, Hummel József nyugalmazott városi alkapitány egyszemélyes drámáját mutatja be. Hummel a mű elején véletlenül belebotlik Csengery Antal nevébe – a politikus, közíró pisztolyával lötte föbe magát Czakó a Pesti Hírlap szerkesztőségében –, és ezzel felidéződik benne egy néhány évvel korábban folytatott nyomozás. Az emlék és a sejtelen, hogy az eljárás során nem volt pontos annak idején, annyira felzaklatja az alkapitányt, hogy újra megnyitja a lezárt aktát és felveszi a nyomozás szálait. Ez a klasszikus krimikezdet (a békésen olvasgató nyugalmazott detektív

---

fennhéjazása dacára, minthogy a szláv elemet képviselő, orosz kém vala, s a harcok után hazatért övével az anyaország biztonságába a törvényes felelősségre vonás elől (Milbacher 2018: 101).

újságot olvasás közben váratlan hírt kap és ez az események egész láncolatát indítja el) valódi bűnügyi történetet ígér az olvasónak. A dolog pikantériája, hogy Hummel viszonylag hamar meggyőződik arról, hogy valóban öngyilkosság történt, és nem érdemes gyilkos után kutatni. Az olvasó azonban eközben már érezheti, hogy itt valami egészen másról van szó: Milbacher nagyon finoman, szépen építi fel főszereplőjének megingását, elbizonytalanodását saját eddig biztosnak hitt világában (Zsembery 2018).

Az idézett megállapítások lényege, hogy a *Léleknyavalyák* mint narratíva valójában nem, vagy csak annyiban mond ellent a klasszikus detektívregény közmegegyezései és a műfajmonográfiák (például: Benyovszky 2007) megállapította klasszikus meghatározásnak, hogy nem történik benne hagyományos értelemben vett bűntény. Az összefoglalás ugyanakkor – az itt prezentált kutatások alapján – két ponton kiegészítést igényel: az első a regénybeli nyomozás folyamatára, a másik a bűnügyi történet 19. századi létformájára vonatkozik, hiszen a regény koncepciója szerint a *Léleknyavalyák* egy műfajtypus és a sorba illeszkedő 19. századi mű utólagos rekonstrukciója, illetve létrehozása.

A *Léleknyavalyák* a mai értelemben vett bűnügyi regények sorában sem az egyetlen olyan, amelyben nem történik hagyományos értelemben vett bűncselekmény, illetve a nyomozás kezdetén még bűnténynek gondolt esetről kiderül, látszat, megtévesztő mozzanat, s mögötte egy sokkal nagyobb horderejű, kriminális természetű vagy morális értelemben elítélhető eseménysorozat húzódik. A bűnügyi történetek jelentős hányada a szerző eredeti szándéka szerint sem „tisztá” detektívregény, hanem többféle műfaji koncepció összefüggésében létrejött, többes műfaji kötődéseket felmutató alkotás. A Milbacher-regény esetében azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a történéseket nem a detektív, hanem a kívülálló, szemlélődő narrátor szemszögéből látjuk, s neki köszönhetően helyenként többet tudunk az eseményekről, mint maga Hummel. Az alkaptány ugyanis nem hallja Jakabfy beszámolóját a szerelmi háromszögről és az amerikai párbaj gyanújára vonatkozó pletykákról. Amikor viszont felmerülhetne benne Csengery Antal Czakó Zsigmond öngyilkosságában való direkt vagy közvetett, de – a párbaj bármilyen formájáról is legyen szó – a törvénnyel összeegyeztethetetlen szerepének, részvételének gondolata, már annyira belebonyolódik saját identitás- és önértelmezési problémáinak feloldhatatlan kényszerűségébe, hogy

az amerikai-féle párbaj, miről Jakabfy akkor pletykált, midőn Hummel nem volt jelen, valamiért nem jutott eszébe, pedig aktív szolgálatának idején találkozott maga is ezzel a kegyetlen, mert életüket a vak véletlentől függővé tevő és törvényileg tiltott halálennel –, bár így már érthető volt előtte, hogy miért éppen Cs. A. pisztolyával és az ő jelenlétében hajtá végre a végzetes tettet, és az is

helyére kerül, hogy Cs. A. abban a bizonyos beszámolóban miért igyekvék hátrítani önmagáról oly látványosan a felelősséget (Milbacher, 2018: 228).

A Hummel által folytatott nyomozás valóban nem oldja fel az elsődleges eset körül szövődött rejtélyt, mi több, csak a regény utolsó bekezdésében leplezi le a narrátor a mögötte húzódó még nagyobb talányt, s derül fény arra – ha addig nem sejtette volna meg az olvasó –, hogy a *fő ügy* nem is a Czako-öngyilkosság, hanem Hummel eltűnésének esete. Csak itt derül ki, hogy az alkaptány utolsó napjainak, mozgásának és tetteinek részletes nyomon követése is egy, mi több, az elsődleges nyomozás része, s mindaz, amit a narrátor elének tár, valójában a kihallgatási jegyzőkönyvből származik; mindazoknak a vallomásait jelenti, akik ismerősei voltak vagy szemtanúi tetteinek. Mert ő látta utoljára az eltűntet, a hídon posztoló őt vallomását idézi a narrátor:

[...] Megint mások arról számoltak be, hogy Hummel a Széchenyi hídon bukkant föl újra, amint leszámolva a hídpénzt, annak közepe felé ballagott, ahol aztán szokás szerint kihajolva a korláton, hosszan szemlélté az éppen – északon már beköszöntő őszi esőzéseknek köszönhetően – meglehetősen zavarosan örvénylő vizet, mígnem egy hirtelen széllelés fejről a kedvencz nyúlszór kalapját felkapá, és a sebesen sodródó Dunába veté. Miután egy darab ideig, nyilván míg csak kivehető szemmel, figyelte kalapjának bucskázó sodortatását a hullámokon, ahelyett, hogy ugyancsak szokása szerint visszafordult volna, óvatos és némileg tétova léptekkel – mint ki félve vízbe gázol, vallotta a hídfőn szolgálatot teljesítő poszt indokolatlannak tűnő poétikussággal – átment a hídon a Tabán irányába tartván, hogy aztán alakja belevessen a túlpárt ugyan már sárgulni, sőt itt-ott rozsdállni kezdő, de még mindig buja vegetációjába (Milbacher 2018: 230–231).

A BŰNÜGYI TÖRTÉNET LÉTFORMÁJA A 19. SZÁZADI MAGYAR IRODALOMBAN

A *Léleknyavalyák* detektívregényként való olvasásának lehetőségét az utószóban leírt kvázi keletkezési körülmények kínálják fel: létrejöttének idejét a 19. század második felére, pontosan a fiktív bűnregénypályázat kiírásának esztendejére, vagy az azt következő évre, 1868-ra teszi, és a posztromantikus regény vonzatkörében láttatja, amelyek közül némely, például Beöthy László *Goldbach és com. fűszerkereskedése „A kék macskához”* (1858) című regénye ugyancsak magába sűríti a bűnregény karakterisztikáit. A Milbacher-regényt ugyanakkor címe és alcíme a lélektani regény műfajsorába is besorolja, amely vonás – azaz a köztes vagy többes műfaji jellemzők, illetve a másik műfajra történő ráíródás jelensége –

egyáltalán nem példa nélküli a 19. századi európai és magyar romantika irodalmában, mi több, műfajkonstituáló mozzanatként értelmeződik.

Ha viszont a fentiekben jelzett szempontból vizsgáljuk a magyar bűnregény/detektívregény létformáját a 19. századi magyar irodalomban, akkor értelmetlenné válnak a „hiányzó műfaj utólagos rekonstrukciójára” vonatkozó elképzelések, mert nem arról van szó, hogy nem létezne vagy az európai detektívtörténethez (a klasszikus irodalomtörténeti séma szerint: Edgar Allan Poe 1841-ben napvilágot látott *A Morgue utcai kettős gyilkosság* című novellája) képest később alakulna ki ez a narratíva a magyar irodalomban, hanem hogy más műfajok összefüggésében, illetve azokkal szimbiózisban léteznek. A Poe-féle detektívtörténet előképei is meghatározhatók, például E. T. Hoffmann (1776–1822) opusában a *Scuderi kisasszony* (1819) című „detektívsztori” ilyen műfajú.

Noha hiányzik belőle a főhősként előlépő nyomozó (mint Scuderi kisasszony vagy Dupin) alakja, rejtélyes bűntettek sora szervezi, majd e bűntettek véghezvitelének megfejtésére és elkövetőiknek felfedezésére irányuló keresés („nyomozás”) szervezi Katona József (1791–1830) legismertebb műve, a *Bánk bán* (1815) cselekményét is. Mai szóhasználattal élve: összeesküvés, megvesztegetések, átejtések, manipulációk, helyzettel való visszaélések sorozata vezet el a királynő meggyilkolásának bűntettéhez. Kezdetben az ország nádora lép fel a törvényt képviselő és az ügyek felderítésében hivatott személyként, hogy végül – miként az a mai bűnügyi történetek egyes változataiban is előfordul – maga is az elkövető, a bűnözők oldalára sodródjon és elbukjon.

A 19. századi detektívtörténet tehát nem elsősorban a regény, hanem a rövidtörténetek sorában létezik, miként Hoffmann és Poe művei is e narratív struktúra karakterisztikáit érvényesítik. Ennek alapján egyáltalán nem tévedünk, ha a hagyományos, sőt, idejétmúlt értelmezéseket (középkori babona, népies lélektani történet etc.) lebontva, Arany János (1817–1882) több balladáját, elsősorban a *Tetemre hívást* (1877) és a *Vörös Rébék*et (1877) a bűnügyi történetek alakulástörténeti sorában is értelmezhetőnek tekintjük, mivel az előbbiben egy gyilkosságnak vélt haláleset (Bárczi Benő halála) körülményeinek és a gyilkos kiléte felfedésének korabeli nyomozati eljárása („tetemre hívás”) játszódik le előttünk, ahol az atya jelenik meg a nyomozó szerepében, a „tetemre hívás” pedig a „tishti pörosztó” és a „kánoni pap” (mint tanúk, esküdtek) jelenlétében lebonyolított kihallgatási procedúra folyamatát képezi, hogy aztán váratlan fordulattal záruljon az „eljárás”: gótikus rémtörténet helyett egy tragédiába (öngyilkosságba) torkolló frivol kapcsolat eseményláncolata tárul föl előttünk. A *Vörös Rébék* című ballada mesélője pedig konkrétan reflektál is a nyomozati eljárásra („gyilkost a törvény

nyomozza”), miközben egy szövevényes bűnügyi történet motívumait és mozzanatait világítja meg hallgatósága számára.

A *Léleknvavalyák*hoz hasonló többes műfajtypus-kötődéseket érvényesítő regény emblematikus példája Eötvös József (1813–1871) *A falu jegyzője* című, 1845-ben napvilágot látott műve is: az elbeszélés középpontjában ugyancsak egy rablás, a belőle kifejlő bűncselekmények (köztük gyilkosságra való felbujtás, leszámolások, emberölés, okirat-hamisítás, zsarolás, megtévesztés etc.) sorozatának, valamint a vele összefonódó korrump vármegyerendszer és képviselőinek története áll.

KONKLÚZIÓK

Mai reflexiók a 19. századi detektívregényekre

András László *A vörös korona (Mindenkiből lehet áldozat)* című, 2021-ben megjelent regénye is „bűnregény”-ként határozza meg önmagát: konkrét utalások nélkül is kijelöli azokat az összefüggéseket (regények szövevényét), amelyek sorában értelmezhető (például: a *Szürke galamb* vagy épp a *Léleknvavalyák*). Ám az elbeszélő ennél továbbmegy, amikor Harmath Endre nyomozó szájába adva a meghatározást, Lengyel Péter *Macskakő* (1988) című detektívregényében megnevezi közvetlen előképét. A hivatkozott regény ugyanakkor jó példája annak is, hogy – a *Léleknvavalyák*hoz hasonlóan – hogyan rekonstruálhatók, írhatók meg utólag egy korábbi alakulástörténeti korszak (a Lengyel-regény esetében a 19. század utolsó szakasza, a millenniumi évek) hiányzó, kevésbé frekvenciált műfajai és beszédmódjai.

A kijelölt alakulástörténeti összefüggések: az adott művek, műfajok és jelenségek évszázadokat átívelő diskurzusának vizsgálata és értelmezése azt mutatja, hogy a bűnügyi történet (bűnregény, detektívtörténet és -sztori) több évszázados hagyományra tekint vissza a magyar irodalom alakulástörténetében, még ha ezek a műfajtypusok és irodalmi beszédmódok sokszor „rejtett” formában, más műnemek és műfajok (például a klasszicista dráma, a társadalmi vagy a lélektani regény, sőt, a ballada) összefüggésében nyernek is formát és létjogosultságot.¹⁶

---

¹⁶ Nem tartozik a kutatás célzott eredményei körébe, de hatásukra oktatáspolitikai mozzanatok is más fénybe kerülhetnek. Felülírják a vonatkozó szerbiai minisztérium által érvényesített középiskolai irodalomtantervekre vonatkozó olyan észrevételeket, amelyeket a

FORRÁSOK

Beöthy, L. (1858). *Goldbach és com. fűszerkereskedése „A kék macskához”*. Pest. (B. L. Ua. Regény. Ism. Bud. Hirlap 186. sz., 2. kiadás, Összes művei I. kötet. Nemzeti könyvtár XXIV. Budapest, 1883)

Czakó, Zs. (1844). *Kalmár és tengerész. Eredeti dráma négy felvonásban*. (Magyar drámaírók 19. század.). <file:///C:/Users/Bence%20Erika/Downloads/CZAK%C3%93%20SIGMOND%20KALM%C3%81R%20%C3%89S%20TENGER%C3%89SZ.html> (2022. március 4.)

Czakó, Zs. (1845). *Végrendelet. Dráma öt felvonásban*: Pest: Kolosi Gergely tul.

populáris regiszter tanítása kapcsán fogalmazzuk meg, azoknak az oktatásban való hiányára vagy gyér jelenlétére utalnak (Tóth 2021). Például:

Mivel a populáris irodalom fontosságát az iskolai oktatásban egyre több tanulmány hangsúlyozza, ennek ellenére azt látjuk, hogy nagyon kevés tantervben találkozhatunk ilyen művekkel vagy témákkal, ezért dolgozatomban mind a négy évfolyam összes ilyen tételét felsorolom.

Az elsős tantervben, *Az irodalom létformája* című egységben két tétel szerepel, ami érinti ezt a területet: Pop- és rockkultúra és »Beregi Tamás és Kereszty András esszéi a kibertérről és a tudományos-fantasztikus publicisztikáról«. A másodikosban egyetlen ilyen tétel van: »Edgar Allan Poe és a detektívtörténet«, ezenkívül van még egy projekttema-javaslat: »Horror és thriller a mai filmművészetben« [...] (Tóth 2021: 84).

Főleg a másodikos tantervre vonatkozó megjegyzéseket nem fogadhatjuk el relevánsnak, nemcsak azért nem, mert a populáris regiszter vonzatkörébe nemcsak a horror és a detektívtörténet jelensége tartozik – noha az adottnál alaposabb és elmélyültebb elemzés során az is kiderülhetett volna, hogy még ebben a leegyszerűsített értelemben sem csak „egyetlen tétel” szerepel a vizsgált tervekben (többek között Mary Shelley, E. T. Hoffmann opusa is ott van a tantervbe foglaltak között), hanem mert a tanterv eleve nem szerzők és művek sorát, korpuszát tartalmazza, hanem témák (modulok), jelenség-összefüggések elrendeztségét, amelyek a populáris regiszter tanításának számos lehetőségét vetik fel.

A *Léleknayavalyák* regénytípusának előzményeit, illetve a bűnügyi történet 19. századi létformáját feltáró kutatás rámutathat arra is, hogy miképp, hányféle alakban és formában él, működik a műfajváltozat az adott korszakban és a későbbiek folyamán; hányféle kitekintésre, összefüggés-teremtésre és komparatív vizsgálatra ad lehetőséget, hogyan áll diskurzusban a kortárs irodalommal. Vagyis a bűnügyi történet nem okvetlenül csak az, aminek az alcímében ott szerepel, hogy „detektívtörténet” vagy „bűnregény”. A korszerű és innovatív, a populáris regisztert a magas irodalommal együtt tárgyaló irodalomtanítás pedig nem csupán azt jelenti, hogy a népszerű irodalom ismert típusait emeljük be az oktatás menetében, hanem hogy felismerjük a szokványostól való eltérőt, és a klasszikus irodalomban látjuk meg például a bűnügyi történet előzményeit, létformáját; ha ki merjük mondani többek között, hogy a 19. századi magyar bűnügyi sztori legjelentősebb képviselője a balladairó Arany János.

- Czakó, Zs. (1846). *Leona. Tragédia négy felvonásban, előjátékkal.* <http://drama.elte.hu/leona.html> (2022. március 5.)
- Márton, L. (2001–2003). *Testvériség I–III. (Kényszerű szabadulás, A mennyország három csepp vére, A követjárás nehézségei).* Pécs: Jelenkor.
- Márton, L. (2006). *Minerva búvóhelye.* Pécs: Jelenkor.
- Milbacher, R. (2018). *Léleknyavalyák – avagy az öngyilkolás s egyéb elveszejtő szerek természetéről.* Budapest: Magvető.
- Vasagyi, M. (2009). *Pokolkerék.* Újvidék: Forum.

IRODALOM

- Balázs, E. A. (2004). Utazás és mágia Márton László Testvériség című regényében. *Jelenkor*, 47 (4): 456–471.
- Bence, E. (2012). Báthory Zsigmond arcképe (31–37). Barokk kor, barokk idő: új magyar „barokk” regény (63–69). *Történelem, (napló)regény* Vasagyi Mária: Pokolkerék. (71–77). In: B. E. *Arachné szőnyege. A magyar irodalom alakulástörténeti „szövevénye” a XVIII. század végétől napjainkig.* Újvidék: Bölcsészettudományi Kar – Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium.
- Bence, E. (2012a). A szöveg alapú történelmi tapasztalat. In *Évkönyv. Tanulmánygyűjtemény.* Szabadka: Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 10–21.
- Bence, E. (2015). A referenciális olvasás lehetőségei. In B. E. *Virtuális irodalomtörténet.* Veszprém: Iskolakultúra, 155–166.
- Bence, E. (2021). Lehet-e nem létező nyelven regényt írni? Vasagyi Mária Pokolkerék című művéről. *Korunk*, 32 (4): 34–40.
- Benyovszky, K. (2007). *Bevezetés a krimi olvasásába.* Dunaszerdahely: Lilium Aurum.
- Berczik, Á. (1875). Czakó Zsigmond. Székfoglaló. *A Kisfaludy-Társaság évlapjai.* 1874/75, 10. kötet. 70–155. https://books.google.rs/books?id=ODVnAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (2022. március 4.)
- Borbély, Sz. (2006). „A tovább gondolkodó olvasó...” Márton László regénye és a Kártigám. In B. Sz. *Árkádiában. Történetek az irodalom történetéből.* Debrecen: Csokonai Kiadó, 37–41.
- Dózsa, J. (1893). *Czakó Zsigmond élete és művei.* Kolozsvárt: Gombos és Sztupjárt, 120.

- Dörgő, T. (2004). *Czakó Zsigmond és világértelmező drámái*. Budapest: Napkút Kiadó.
- Gerold, L. (2002). „Keblem egy megszentestült csatatér...” (A romantikus drámai beszédmód egy változata: Czakó Zsigmond). *Hungarológiai Közlemények*, 34/8 (3): 101–108.
- Hojdák, G. (2016). Műfaji és retorikai határsértések Czakó Zsigmond Leona című drámájában. *Irodalomtörténet*, 27 (2): 164–185.
- Kiss, A. K. (2018). Czakó Zsigmond életéről és öngyilkosságáról. Irodalomtörténeti adalékok egy kortárs regényhez. *Litera.hu*. 2018. december 1. <https://litera.hu/irodalom/publicisztika/irodalomtorteneti-adalekok-egy-kortars-regenyhez.html> (2022. március 3.)
- Kovács, L. (1842). *De autochira. Értekezés az öngyilkosságról*. Pestini: Typist Landerer et Hachenast.
- Márton, L. (1998). Kitaposott zsákutca, avagy történelem a történetekben (Két példa). *Jelenkor*, 41 (2): 146–168.
- Márton, L. (1999). *Az áhítatos embergép*. Pécs: Jelenkor.
- Mesterházi, M. (2018). Embervizsgálat irodalommal. *Revizor. Kritikai portál*. 2018. 12. 9. <https://revizoronline.com/hu/cikk/7592/milbacher-robert-lelekny-avalyak-avagy-az-ongyilkolas-s-egyeb-elveszeito-szerek-termeszeterol> (2022. március 4.)
- Milbacher, R. (2021). Miért lőtte föbe magát Czakó Zsigmond. In *Legendahántás. 50+1 tévhit a magyar irodalomban*. Budapest: Magvető, 147–153.
- Solt, A. (1940). Czakó Zsigmond, a tépett lélek. *Irodalomtörténet*, 29 (1): 49–64, http://real-j.mtak.hu/2808/1/IrodalomTortenet_1940.pdf (2022. március 4.)
- Steinmacher, K. N. (2018). A léleknyavalyákról. *Dunszt*, 2018. 12. 27. <https://dunszt.sk/2018/12/27/a-leleknyavalyakrol/> (2022. március 4.)
- Szegő, J. (2009). A krimik feltámadása. *Litera. hu*. 2009. április 26. <https://litera.hu/magazin/tudositas/a-krimik-feltamadasa.html> (2022. március 4.)
- Szilágyi, M. (2005). „sötét halálával az öngyilkolásnak...” Czakó Zsigmond halála. *Irodalomtörténet*, 35/86 (1): 20–41. = Sz. M. (2007.) *Határpontok*. Budapest: Ráció, 103–108.
- Toldi, É. (2008). Történeti és poétikai reflexiók metszéspontján. *Hungarológiai Közlemények*, 39/9 (1): 95–107.
- Tóth, Á. (2021). Mennyire vannak összhangban a tantervek a hatékony és korszerű irodalomtanítással? *Hungarológiai Közlemények*, 52/23 (3): 78–89.

Tóth, Á. (2021a). „Az irodalomtudomány nyelve is frissíthető”. *Híd*, 87 (1–2): 130–148.

Versényi, Gy. (1882). Adalékok Czakó Zsigmond életéhez. *Figyelő*, 13, 321–323.

Zsembery, B. (2018). „Egy kiseded bűnregény” büntény nélkül. *Jelenkor Online*.

<http://www.jelenkor.net/visszhang/1081/egy-kiseded-bunregeny-bunteny-nelkul>
(2022. március 4.)

THE 21TH CENTURY INTERPRETATION OF „A 19TH CENTURY” HUNGARIAN CRIME NOVEL

Reconstruction of the genre in Róbert Milbacher’s *Léleknyavalyák* [Soul Sores]

Summary

Róbert Milbacher's novel *Léleknyavalyák* [Soul Sores] – *Or on The Nature of Suicide and Other Means of Wasting*, published in 2018, defines itself as a criminal novel written in the late 1860s, in the wording of the age. Accepting this self-reflection, the research presented in this study is a contemporary Hungarian literary endeavor for the subsequent reconstruction of the genres and modes of speech of previous centuries, thus comparing Milbacher’s novel in the context of the novels created with them (László Márton’s trilogy *Testvériség* [Fraternity], Mária Vasagyi’s historical novel *Pokolkerék* [Hell’s Wheel]) . Meanwhile, he sets up several models of his interpretation: he also examines the possibilities of interpreting it referentially, as a psychological novel, and as a crime story.

The comparative studies provide answers not only to the questions concerning the genre construction of the interpreted novel, but also to the understanding of the 19th century Hungarian detective story and its influence with other genres, as well as reflect on the presence of this genre in contemporary literary education.

Keywords: crime novel, crime story, genre reconstruction, antecedence, forms of presentation, popular register.

Bence Erika

TUMAČENJE U 21. VEKU MAĐARSKOG KRIMINALISTIČKOG ROMANA „IZ 19. VEKA”

Rekonstrukcija žanra u romanu *Léleknyavalyák* [Duševne boljke] Roberta Milbahera

Rezime

Roman Roberta Milbahera *Léleknyavalyák* [Duševne boljke] – Ili o prirodni samoubistva i drugih sredstava usmrćivanja, objavljen 2018. godine, sebe definiše kao kriminalistički

roman napisan krajem 1860-ih, u formi tog doba. Prihvatajući ovu samorefleksiju, istraživanje prikazano u ovoj studiji predstavlja savremeni mađarski književni poduhvat za naknadnu rekonstrukciju žanrova i načina govora prethodnih vekova, upoređujući tako Milbaherov roman u kontekstu romana nastalih pod tim uticajima (Trilogija *Testvériség* [Bratstvo] Lasla Martona, istorijski roman Marije Vasadi *Pokolkerék* [Pakleni točak]). Uz sve ovo, postavlja nekoliko modela svoje interpretacije: ispituje i mogućnosti da se tumači referencijalno, kao psihološki i kao kriminalistički roman.

Komparativna istraživanja daju odgovore ne samo na pitanja žanrovske konstrukcije interpretiranog romana, već i na razumevanje mađarske detektivske priče 19. veka i njenog uticaja na druge žanrove, kao i promišljanje prisustva ovog žanra u savremenoj nastavi književnosti.

Ključne reči: kriminalistički roman, krimi priča, žanrovska rekonstrukcija, prethodnice, pojavni oblici, popularni registar.

ПРИКАЗИ

